

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

Міністерство освіти і науки України
Національний Еразмус Офіс в Україні
Українська асоціація дослідників європейських цінностей в освіті (AREVE)
Українська асоціація викладачів та дослідників європейської інтеграції (APREI)
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
Факультет педагогічних наук DISFOR - Університет Генуї (Італія)
Університет Жиліна (Словакія)
Інститут розвитку соціальної згуртованості
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Сумський національний аграрний університет
Запорізький Національний університет

ВИЩА ОСВІТА У ГАРМОНІЗАЦІЇ ЦІННІСНОГО ПРОСТОРУ ОСОБИСТОСТІ

**Матеріали
Всеукраїнської наукової конференції
(30 квітня 2021 р.)**

Мелітополь
Видавництво МДПУ імені Богдана Хмельницького
2021

Jean Monnet Chair SCAES - 620635-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-CHAIR
Jean Monnet Project EVDISD - 620545-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-PROJECT

УДК 378.4(447.64-21)МДПУ: 001.891(062.552)

ББК 74.58

Р68

Рекомендовано до друку Вченою радою Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького.
Протокол № 17 від 02.06.2021р.

Р68 Вища освіта у гармонізації ціннісного простору особистості: матеріали Всеукраїнської наукової конференції (30 квітня 2021 р.) / за заг. ред. д. філос. н., проф. О. Троїцької. – Мелітополь: Видавництво МДПУ імені Богдана Хмельницького, 2021. – 164 с.

МАТЕРІАЛИ ДРУКУЮТЬСЯ В АВТОРСЬКІЙ РЕДАКЦІЇ

У матеріалах конференції висвітлено проблеми вищої освіти у гармонізації ціннісного простору особистості в сучасних культурно-освітніх ландшафтах, універсальних гуманістичних цінностей як домінант гуманітарної освіти, психолого-педагогічного формування життєвих цінностей особистості, значення краєзнавства, туризму та спорту для формування міжкультурної компетенції майбутніх працівників сфери відпочинку та туризму, професійної культури майбутніх підприємців.

Рекомендовано науковцям, викладачам, учителям, державним службовцям, студентам – усім, хто цікавиться проблемами гармонізації ціннісного простору особистості.

Редакційна колегія не несе відповідальності за зміст текстів

і не завжди поділяє думки авторів.

© Автори матеріалів, 2021

© Мелітопольський
державний педагогічний
університет імені Богдана
Хмельницького, 2021

ЗМІСТ

Програма Всеукраїнської наукової конференції «Вища освіта у гармонізації ціннісного простору особистості»	5
ОБРАНІ ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ КОНФЕРЕНЦІЇ	
Авдимирець Наталія. Комунікативно-діалогічний рух особистості до духовності: філософський вимір.....	15
Александров Денис. Вплив конструктивістської парадигми на ідею розбудови дослідницького університету.....	17
Блажко Оксана. Творча спадщина Є. Гребінки: формування життєвих цінностей особистості.....	20
Богатирьова Катерина. Мистецтво як фактор духовного розвитку особистості.....	23
Богданова Олена. Нові контексти, нові проблеми та протиріччя у формуванні духовної складової сучасного культурно-освітнього простору	26
Бондаренко Аліна. Ціннісні переваги сучасного конфігуративного навчання і проблема суб'єктності.....	29
Веретюк Тетяна. «Сповідь солдата» Ігоря Муратова: концепт героя.....	32
Гадомський Владислав. Ціннісні установки особистості в освітньому процесі України.....	35
Григор'єва Наталія. Особливості постмодерністських текстів та методи і прийоми їх аналізу.....	38
Гришко Світлана, Непша Ярослав. Аксіоекологічні аспекти еволюції взаємовідносин людини та природи.....	42
Грушкіна Юлія. Концепція «любов і політика» у збірці «100 тисяч слів про любов, включаючи вигуки.....	45
Дем'яненко Наталія. Образи-характери в комедії Олексія Коломійця «Фараони».....	49
Деркачова Ольга. Інклюзивний документальний текст: від читання до подолання екзистенційної кризи.....	52
Дукова Ірина. Аксіологічні аспекти проекту освіти І.Фіхте та їх затребуваність в сучасній освітній практиці.....	55
Єрмак Ганна, Колесникова Інна. Виховання моральних якостей дітей засобом традиційних сімейних цінностей.....	59
Захарченко Тетяна. Методичні основи формування виконавської моторики піаніста..	62
Землянська Аліна, Касаджи Світлана. Трансформація філософських пошуків Г.С. Сковороди в сучасній масовій культурі (на прикладі повісті П. Коельо «Алхімік»).....	64
Ідрісова Гульнар. Аксіологічний аспект сучасної освітньої парадигми.....	68
Карнаух Уляна. Особливості перекладу англійських засобів.....	73
Касьяненко Інна. Методичний досвід вивчення інтелектуального роману в школі.....	77
Каштанова Юлія. Мистецтво як фактор духовного розвитку особистості.....	80
Кікавський Ігор. Методика організації вокальної діяльності учнів основної школи на уроках музичного мистецтва як наукова проблема.....	83
Ковальов Олександр. Світоглядно-ціннісний вимір сучасної емансипаційної педагогіки.....	86
Ковальова Людмила. Теорія епістемічних культур К. Кнорр-Цетіни в руслі сучасної філософії освіти.....	89
Красіна Ірина. Свободи вибору як цінність в сучасному культурно-освітньому просторі.....	92

Красіна Наталія. Ціннісна складова педагогічної влади в сучасному культурно-освітньому просторі.....	96
Легостаєва Крістіна. Теоретичні аспекти розвитку музичного мислення учнів-піаністів у процесі роботи над поліфончними творами.....	99
Мамонтов Сергій/ Методичні засади формування музично-виконавських навичок учнів-саксофоністів ДМШ.....	102
Мештанов Андрій. Аксиологічний потенціал впливу сучасних релігійних практик на культурно-освітній простір особистості.....	105
Михайлова Катерина. Специфіка та структура виконавської інтерпретації музичних творів у процесі вокальної підготовки майбутнього вчителя музики.....	109
Непша Олександр, Підлозний Ілля. Актуалізація екологічної освіти в сучасному соціумі.....	112
Прохорова Лариса, Дьячкова Анастасія. Краєзнавчі екскурсії як засіб національно-патріотичного виховання учнівської молоді.....	114
Сажко Уляна, Землянська Аліна. Повернення до міфологічних основ українського народу в романі Дари Корній «Зворотний бік сутіні».....	117
Селіверстова Крістіна. «Народний Малахій» Миколи Куліша в реценціях критики та літературознавства.....	121
Середня Яна. Про деякі особливості інтересу до музики у дітей старшого дошкільного віку в процесі навчання гри на музичному інструменті.....	124
Сидоренко Юлія. Образ-символ у романі «Твоя зоря» Олеся Гончара.....	127
Солошенко-Задніпровська Наталія. Про необхідність навчання здобувачів немовних спеціальностей англійськомовних публічних виступів.....	130
Суханова Ганна, Москальова Ганна. Роль педагога в організації здоров'язберігального освітнього середовища.....	133
Суховій Лідія. Формування громадянської компетентності в контексті інформаційного суспільства.....	136
Талдикіна Олександра. Ціннісний підхід у сучасних закладах освіти.....	139
Черкашина Вікторія. Концепт «щастя» в новелі Володимира Винниченка «Момент».....	142
Четверик Віктор. До питання експресивного потенціалу нестандартних форм порівняння (на матеріалі поетичного тексту).....	145
Чмир-Протасова Ганна. Теоретико-методологічні основи формування креативності школярів-підлітків у музично-творчій діяльності (на матеріалі естрадного співу).....	148
Чуйко Аліса, Землянська Аліна. Викриття цінностей радянської доби крізь призму літературного життя 1940-х у романі М. Гримич «Клавка».....	151
Щебельська Олена. Теоретичні основи формування ціннісних орієнтацій учнів старшого підліткового віку засобами української духовної музики.....	155
Якименко Аліна. Вплив казки на духовний розвиток дітей молодшого шкільного віку.....	162

Чуйко Аліса

студентка філологічного факультету

Землянська Аліна

кандидат філологічних наук, доцент кафедри

української і зарубіжної літератури

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького

**ВИКРИТТЯ ЦІННОСТЕЙ РАДЯНСЬКОЇ ДОБИ КРИЗЬ ПРИЗМУ
ЛІТЕРАТУРНОГО ЖИТТЯ 1940-х У РОМАНІ М. ГРИМИЧ «КЛАВКА»**

Роман М. Гримич «Клавка», який вийшов друком у 2019 р., став справжнім бестселером. Він отримав безліч схвальних відгуків від пересічних читачів та професійних критиків, але залишився на маргінесі літературознавчих досліджень, хоча органічно вписується в сучасні спроби переосмислення канону соцреалізму такими науковцями, як Ю. Коваліва [2], Г. Хоменко [3], Т. Шарової [5], та ін. Щодо самого роману, то ми вже робили спробу аналізу твору з позицій висвітлення в ньому категорій «свій / чужий» в умовах радянської дійсності [4], але більшість аспектів, зокрема й у контексті теми статті, залишаються нерозкритими.

Письменництво завжди є віддзеркаленням часу, ніби несе в собі відбиток злободенних подій, відображає настрої людей. Твір М. Гримич «Клавка» розповідає про часи, коли після Другої Світової війни весь соціум, всі сфери людської діяльності були політизовані. Така ситуація не оминула і творчість: *«Сила радянської літератури, найпередовішої літератури в світі, полягає в тому, що вона є літературою, в якій немає і не може бути інших інтересів, крім інтересів народу, інтересів держави»* [1, с. 44]. Жорстка цензура переслідувала письменників, і якщо вони насмілювались вільно висловити свої думки, які йшли врозріз із політикою партії та ідеологічними настановами, то автоматично ставали ворогами. Навіть якщо підтримували владу, але писали твори недостатньо витримані в дусі соцреалізму, то можна було з легкістю опинитись у немилості. Можна сказати, що українська література того часу, як і мистецтво взагалі, ніби розкололася на два протилежні табори. Були ті, хто підтримував національно-культурне відродження, намагався впровадити правдиве відображення минувшини та історії свого народу, інші ж підтримували тоталітарну систему. Важко стверджувати, чи завжди така прихильність була щирою з боку письменників.

Вочевидь, причиною цього був не менталітет нашого народу, а саме панівний устрій тих часів.

Не можна не зауважити на тому, що саме після перемоги у війні всі знаходилися у стані сп'яніння, кожен бачив це початком нового: *«Усі перебували у якійсь ейфорії – от зараз почнеться нове життя, знову полетять рікою творчість»* [1, с. 59]. Тільки доволі швидко прийшло розчарування, *«жахливі буржуазно-націоналістичні організації»* й *«шкідливі»* елементи, як от ВАПЛІТЕ та неокласики, почали придушуватись Центральним Комітетом під керівництвом Л. Кагановича, літератори мали йти шляхом соцреалізму.

Єлизавета Петрівна, дуже колоритний персонаж, один із центральних у творі, насправді ігнорувала критичні виступи колег по цеху, не вбачала в цензурі літератури, яку створювали письменники Спілки, нічого поганого: *«Якщо чесно, – говорила вона, – я вірю в те, що це правильно і Жданов має рацію. Останнім часом стільки сміття почало виходити друком – і в нас, і в Москві, і в Ленінграді... Але сумно, що всі зараз сприймуть цю настанову партії як команду «фас!» і можуть вихлюпнути дитя разом із водою... Партія хоче лише добра...»* [1, с. 145]. Отже, досить міцною виявилась партійна пропаганда. І таких осіб, хто поділяв її думки, в письменницькому середовищі було дуже багато.

Також не залишається поза увагою той факт, що Єлизавета Петрівна з дитинства живе не в селі, *«як українці»*, що стало причиною для її певного відчуження в соціумі, спричинило формування в неї дещо іншого світобачення. Єлизавета Петрівна вважає і *«Пісню про Сталіна»* Рильського рідною для себе: *«Можливо, в мене не ті смаки, – я, вибачайте, вироста не в мальовничому селі, а в нетрях робітничих слобідок «Більшовика», тому «Пісню про Сталіна» Рильського я сприймаю як свою. От повірите? Мабуть – ні, бо для того, щоб зрозуміти, про що я кажу, вам треба уявити робітничий барак. Ви скажете: пхе! А я вам скажу: в тих бараках, в тих трубах, в тих цехах, у тій грубій реальності також є своя естетика»* [1, с. 77]. Зрозуміло, що з часів її дитинства пройшло вже багато часу, і зараз вона дивиться на цей твір М. Рильського вже не на поезію як таку, а радше як на твір, стилізований під їхні робітничо-барачні частівки, що їх вони співали вечорами. Стає помітним, як сильно ідеологія пронизує життя кожного в ті часи.

У творі велика увага приділяється роману Ю. Яновського *«Жива вода»* та міркуванням героїв навколо нього. Ми дізнаємося, що спочатку критики дуже схвально сприйняли твір, але через деякий час на завдали нищівної критики. До того ж, тема твору була доволі популярною в ті часи, а саме наслідки війни: повоєнне село, Донбас тощо. Єлизавета Прохорова приходиться до думки, що Ю. Яновському докоряють за недостатню

оптимістичність твору, хоча той, по суті, просто демонстрував реалії повоєнного життя: *«Бо він песимістичний. Я ж кажу, без любові він його писав. Без натхнення. Що було в нього на душі, те й вилилося на папері»* [1, с. 189]. Але саме в цьому занадто правдивому зображенні полягала причина цькування, бо для партії було важливо, щоб письменники й інші діячі мистецтв *«малювали щасливе соціалістичне майбутнє, але так, начебто воно вже є зараз»* [1, с. 190].

У цій розмові Єлизавета Петрівна нагадала всім присутнім, що оскільки вони живуть *«в реальному світі, в реальному соціалістичному світі, де працюють заводи, колгоспи, електростанції, де є РОЛІТ, війна, мир, Сталін, Жданов, партія»* [1, с. 192], то й кожен письменник доби мимохіть стає продуктом часу, соцреалізму, та водночас його ж творцем на папері.

У соціальному середовищі того часу панує чітка ієрархія, Центральний Кабінет посилає на перевірку до Спілки Духмяного, бо члени Комітету занадто поважні, щоб займатися такими справами. А Духмяний, «маленький чоловічок», своєю чергою, нагрімає на ні в чому не винну головну героїню твору, секретарку Клавку, щоб хоч якось передати гнів партії, бо за статусом не може собі дозволити таку поведінку по відношенню до голови Спілки письменників М. Рильського. Згодом Прохорова пояснить Клавці цю ситуацію таким чином: *«Клавочко, це так прийнято у вищих колах. Ну... як вам пояснити... коли боксер гамселив грушу, він уявляє собі, що лупить свого супротивника... Ви, Клавочко, якраз і були такою грушею... Ні більше, ні менше»* [1, с. 41].

Влада добре розуміла, що за відповідного контролю й спрямування література може стати способом боротьби з ідеологічним ворогом, впливатиме на свідомість мас: *«Деякі письменники-комуністи забули, що їм партія доручила керувати найгострішою ідеологічною зброєю на ідеологічному фронті – радянською літературою»* [1, с. 59].

Кульмінацією твору став сумнозвісний Пленум, на якому було розгромлено українську літературу. Мало того, що влада в будь-який спосіб виказувала критику і недовіру письменникам, коли ті виходили за поставлені ідеологічні межі, – вона змушувала авторів критикувати одне одного заради збереження свого життя і відповідних привілеїв діяча культури. Було заздалегідь визначено, кому висловлювати схвалення, а кого цькувати: *«Ви ж розумієте, Максиме Тадейовичу, мені доведеться вас критикувати... Така установка... – Рильський мовчав. – А від вас Центральний Комітет теж чекає виступу. Чекає пояснень...»* [1, с. 57].

Подібних прикладів пристосування до умов, які висувала партія, у творі наведено дуже багато. Авторка дуже доречно і емко використала архівні матеріали, зокрема стенограму Пленуму, для передачі атмосфери того часу та закріплення відповідного ідейного звучання твору.

Отже, особливістю культурного життя радянської доби, зокрема 1940-х років, були сувора партійна цензура та переслідування ідеологічних «ворогів партії». Приводом для цькування ставали художні тексти українських авторів, у яких намагалися відшукати приховану критику системи та прояви буржуазного націоналізму. М. Гримич, спираючись на архівні документи і матеріали, зробила акцент на вищезгаданому Пленумі Спілки письменників як знаковій події, що дала поштовх до масових репресій творчої інтелігенції.

Список використаних джерел

1. Гримич М. Клавка : роман. Київ : Нора-Друк, 2019. 336 с.
2. Ковалів Ю. «Соцреалізм» – глухий кут історії літератури. *Слово і час*. 2009. №4. С. 27–42.
3. Хоменко Г. Українська література 1920-х : досвід сліпого / осліпленого як територія реконструкції національної ідентичності. *Ліствиця Якова* : збірник статей на пошану професора Леоніда Ушалова з нагоди його шістдесятиліття. Харків : Майдан, 2016. С. 431–470.
4. Чуйко А.В., Землянська А.В. Категорії «свого» / «чужого» в українському письменницькому середовищі 1940-х років (на матеріалі роману М. Гримич «Клавка»). *Українські студії в європейському контексті*: зб. наук. пр. 2021. №3. С. 372–379.
5. Шарова Т.М. Літературно-художня творчість у радянській парадигмі: практики адаптації, логіка та аргументи конформізму. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського*. Філологічні науки (літературознавство): зб. наук. праць / за ред. О. Філатової. №1 (21), квітень. Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2018. С. 143–149.